

POHJOIS-KARJALAN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialankoulutusohjelma

Marjo Ullgrén

MaMuLa-oppaan työstäminen Lieksan kaupungin päivähoitoon

Opinnäytetyö
Toukokuu 2015

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2015
Sosiaalialan koulutusohjelma
Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
p. (013) 260 600

Tekijä
Marjo Ullgrén

Nimeke
MaMuLa-oppaan työstäminen Lieksan kaupungin päivähoitoon

Toimeksiantaja Lieksan kaupunki, päivähoito

Tiivistelmä

Opinnäytetyön tavoite oli kehittää Lieksan kaupungin päivähoitoa. Tarkoituksena oli tuottaa Lieksan kaupungin päivähoitossa maahanmuuttajalasten kanssa toimiville työntekijöille työvälineeksi opas, joka vastaa uusiin monikulttuurisiin vuorovaikutuksellisiin haasteisiin. Opas on ajankohtainen ja erittäin tarpeellinen, sillä maahanmuuttajataustaisten lasten määrä on Lieksassa kasvanut muutamassa vuodessa runsaasti.

Opasta varten kerättiin Lieksan päivähoiton työntekijöiltä tietoa ja toimivia arjen käytänteitä kyselyiden avulla. Tietolähteinä olivat perhepäivähoito, ryhmäperhepäiväkoti, päiväkodit ja esiopetus. Tieto ja käytänteet koottiin oppaaksi, jonka tarkoitus on helpottaa päivähoiton työntekijöiden kasvatustehtävää sekä sosiaalisia vuorovaikutustilanteita ja edesauttaa maahanmuuttajalasten itsensä ilmaisemista.

Opinnäytetyön tuloksena syntyi MaMuLa-opas alle kouluikäisten maahanmuuttajalasten vuorovaikutustaitojen tukemiseen. Se käsittelee leikkitoimintaa, tapoja tukea kielen- ja puheenkehitystä ja kasvattajan keinoja kannustaa lasta vuorovaikutustilanteissa oman toimintansa kautta. Se sisältää toiminnallisia menetelmiä kuten leikkejä ja lauluja sekä paljon valmiskuvapaketteja, joissa teemoina ovat esimerkiksi keho, vaatteet, ruokailu, päiväkodin toiminta, tunteet, perhe, värit ja eläimet.

Kieli
suomi

Sivuja 39
Liitteet 4
Liitesivumäärä 70

Asiasanat
maahanmuuttajalapsi, varhaiskasvatus, vuorovaikutus, kielenkehitys

THESIS
May 2015
Degree Programme in Social Services
Tikkariinne 9
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. + 358 13 260 6600

Author(s)
Marjo Ullgrén

Title
Guidebook on Immigrant Children for the Day care Services in Lieksa

Commissioned by the town of Lieksa, the Day Care Services

Abstract

The aim of this thesis was to improve the day care services in the town of Lieksa by producing a guidebook for its employees who work with immigrant children. It addresses the challenges in multicultural interaction, which are a matter of current interest and great importance since the amount of immigrant children in Lieksa has increased greatly in a few years.

In order to make the guidebook, information and effective practices for everyday use were gathered from the child care workers of Lieksa town by means of questionnaires. The data was collected from workers in family day care, group family day care, day care centres and pre-primary education. It was compiled into the guidebook while bearing in mind that it should facilitate the educational work and social interaction of child care workers as well as the self-expression of immigrant children.

The work resulted in a guidebook for supporting the social skills of preschool-aged immigrants. It discusses immigrant children's social skills, play activities and speech and language development and gives educators means to encourage a child through their own behaviour in social situations. It offers some active methods for this purpose, for example games, songs and ready-to-use picture collections that cover such themes as the human body, clothing, eating, day care centre activities, feelings, family, colours and animals.

Language

Finnish

Pages 39
Appendices 4
Pages of Appendices 70

Keywords

Immigrant child, early childhood education, social interaction, language development

Sisältö

Tiivistelmä

Abstract

1	Johdanto.....	5
2	Päivähoito ja varhaiskasvatus	6
3	Maahanmuuttajataustaisuus ja monikulttuurisuus	8
4	Lapsen vuorovaikutustaitojen ja kielellisen kehityksen tukeminen	10
4.1	Äidinkieli ja kulttuuri	10
4.2	Toinen kieli ja kaksikielisyys	11
4.3	Vuorovaikutustaitojen ja kielen kehityksen vaiheet.....	12
4.4	Vuorovaikutustaitojen tukeminen.....	15
5	Leikin merkitys vuorovaikutustaitojen ja kielen kehitykseen	17
5.1	Leikin kehitys	18
5.2	Leikki ja vuorovaikutus	19
5.3	Leikki ja oppiminen	19
6	Opinnäytetyön tarkoitus ja toteutus	20
6.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja kohderyhmä	20
6.2	Opinnäytetyön kokonaisprosessi	21
7	MaMuLa-opas alle kouluikäisten maahanmuuttajalasten vuorovaikutustaitojen tukemiseen	25
7.1	MaMuLa-oppaan työstämisen vaiheet.....	25
7.2	MaMuLa-oppaan esittely	26
7.3	Opinnäytetyön tuotoksen arviointi.....	29
8	Pohdinta	30
8.1	Opinnäytetyöprosessin arviointi.....	30
8.2	Oppimiskokemukset ja ammatillinen kasvu	31
8.3	Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys	31
8.4	Kehittämisideoita	32
	Lähteet.....	33

Liitteet

Liite 1 Kyselylomake

Liite 2 Saatekirje

Liite 3 Toimeksiantosopimus

Liite 4 MaMuLa-opas alle kouluikäisten maahanmuuttajalasten
vuorovaikutustaitojen tukemiseen

1 Johdanto

Opinnäytetyöni toimeksiantajana on Lieksan kaupunki. Lähtökohtana oli Lieksan päivähoiton tarve kehittää toimintaansa. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa Lieksan kaupungin päivähoitossa maahanmuuttajalasten kanssa toimiville työntekijöille työvälineeksi opas, joka vastaa uusiin monikulttuurisiin vuorovaikutuksellisiin haasteisiin.

Opinnäytetyöni aihe on ajankohtainen mm. siitä syystä, että maahanmuuttajalasten määrä on kasvanut Lieksan varhaiskasvatuksessa nopeasti. Parin viime vuoden aikana maahanmuuttajalasten määrä päivähoitossa on kaksinkertaistunut eli tällä hetkellä päivähoiton piirissä on nelisenkymmentä maahanmuuttajalasta. (Halonen 2015.) Maahanmuuttajaväestön kasvu luo uusia haasteita myös päivähoitoon. Varhaiskasvatuksella on keskeinen asema maahanmuuttajalapsen kotoutumisen, kulttuuri-identiteetin ja kaksikielisyyden tukemisessa. (Halme & Vataja, 2011, 5.)

Opinnäytetyön tuloksena syntyi MaMuLa-opas (maahanmuuttajalapsi-opas) alle kouluikäisten maahanmuuttajalasten vuorovaikutustaitojen tukemiseen. Opinnäytetyö ja opas on rajattu lapsen perus-, leikki- ja vuorovaikutustaitoihin. Opinnäytetyö on toiminnallinen ja opasta varten keräsin Lieksan päivähoiton työntekijöiltä tietoa ja toimivia arjen käytänteitä kyselyiden avulla. Tietolähteinä olivat perhepäivähoito, ryhmäperhepäiväkoti, päiväkodit ja esiopetus.

MaMuLa-oppaaseen on kerätty asioita, jotka tukevat maahanmuuttajalapsen vuorovaikutustaitoja. Opas käsittelee leikkitoimintaa ja tapoja tukea kielen- ja puheenkehitystä sekä kasvattajan keinoja kannustaa lasta vuorovaikutustilanteissa oman toimintansa kautta. Oppaan on tarkoitus helpottaa päivähoiton työntekijöiden kasvatustehtävää sekä sosiaalisia vuorovaikutustilanteita ja edesauttaa maahanmuuttajalasten itsensä ilmaisemista. Se sisältää toiminnallisia menetelmiä kuten leikkejä ja lauluja sekä paljon valmiskuvapaketteja, joissa teemoina ovat esimerkiksi minä (kehonosat, aistit, tunteet), perhe, koti, ruoka (ruoka-aineet, ruokailuvälineet), vaatetus (vaatteet, pukeutuminen), päiväkotit (toiminta, tervehdykset), värit ja eläimet. Vuorovaikutustaitojen lisäksi lasten

yhteiset leikit ja toisten lasten kanssa opittavat sosiaaliset taidot edistävät maahanmuuttajalapsen kotoutumista (Halme & Vataja 2011, 89). Puheterapeutti Kangas Arja (2015) on myös todennut, että vuorovaikutuksen määrä ja laatu ovat tärkeitä myös lapsen puheen ja kielen oppimisessa, kielellisestä virikeympäristöstä.

Raportin teoreettisessa osuudessa olen käsitellyt päivähoitoa ohjaaviin lakeja ja asetuksia, sekä keskeisiä maahanmuuttajuuteen liittyvät käsitteitä. Olen tuonut esille lapsen vuorovaikutustaitoihin ja kielellisen kehitykseen vaikuttavia asioita sekä käsitellyt leikin merkitys vuorovaikutustaitojen ja kielen kehitykseen. Lopuksi olen arvioinut opinnäytetyön prosessia ja pohtinut omaa ammatillista kasvua ja oppimiskokemuksia.

2 Päivähoito ja varhaiskasvatus

Lasten päivähoitolaissa (1973/36) päivähoidolla tarkoitetaan lapsen hoidon järjestämistä päiväkodissa päiväkotihoitona, perhepäiväkodissa perhepäivähoitona tai muussa hoitoa varten varatussa paikassa leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana. Päivähoidon tavoitteena on yhdessä hoidossa olevien lasten kotien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä sekä tukea koteja lapsen kasvatustehtävässä. Lapselle on tärkeää, että hänen lähtökohtansa huomioon ottaen hänellä on turvalliset, lämpimät ja jatkuvat ihmissuhteet sekä suotuisa kasvuympäristö. Lapsen ikä ja yksilölliset tarpeet sekä yleinen kulttuuriperinne huomioiden hoidon tulee tukea lapsen kehitystä monipuolisella toiminnalla sekä edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä. Päivähoidon tulee edistää lapsen kasvua yhteisvastuuseen, rauhaan ja elinympäristön vaalimiseen sekä tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta, jossa kunnioitetaan lapsen vanhempien tai holhoojan vakaumusta. (Laki lasten päivähoidosta 1973, 1. § ja 2. a §.)

Lieksan kaupungin päivähoidon toiminnassa noudatetaan kaupungin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmaa sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Päivähoitopalvelujen tavoitteina on palvelujen, kuten hoitopaikkojen ja riittävän ammattitaitoisen henkilöstön hyvä saatavuus sekä lapsen iän, yksilöllisyyden ja erityistarpeiden huomioiminen. Lisäksi pyritään hyvään, luottamukselliseen ja aitoon yhteistyöhön vanhempien kanssa. Yhteistyötä tehdään myös muiden yhteistyökumppaneiden kanssa ja panostetaan työyhteisön keskinäiseen tiimityöhön. Päivähoito, kasvatus ja opetus ovat lapsikeskeisiä, jossa lapsia kuunnellaan, heidän mielipiteitään kysellään ja niitä kunnioitetaan. Lapsen tervettä itsetuntoa ja minäkuvaa kehitetään osoittamalla lapselle lämpöä ja rakkautta sekä pitämällä heitä paljon sylissä. Huumorilla tuodaan iloa työhön. (Lieksan kaupunki 2014.) Päivähoiton kasvatuksellinen tehtävä perustuu kasvatuskumppanuuteen lasten vanhempien kanssa, opetuksellinen tehtävä leikinomaiseen toimintaan ja kuntoutuksellinen tehtävä lapsen erityisen hoidon, kasvun ja oppimisen tarpeen tukemiseen (Varhaiskasvatus ja päivähoito Lieksassa-esite 2013, 4).

Lieksan kaupungin kotouttamisohjelman mukaan kaikille maahanmuuttajalapsille pyritään tarjoamaan päivähoitoa, koska päivähoitossa tapahtuva kielen oppiminen ja suomalaisiin tutustuminen edistää kotoutumista tehokkaimmin. Päivähoitossa otetaan huomioon lapsen ikä, yksilölliset tarpeet, kieli- ja kulttuuritausta ja uskonnollinen vakaumus, nämä seikat huomioidaan myös jokaisen maahanmuuttaja lapsen kotoutumis- ja varhaiskasvatussuunnitelmassa. (Lieksan kaupungin kotouttamisohjelma 2011, 14.) Lieksan kaupungin maahanmuuttostrategiassa kasvatus- ja koulutoimi ilmaisee tahtoa hoitaa maahanmuuttajasioita integroivalla lähestymistavalla, mikä edistää tasavertaisuutta ja molemmin puolista suvaitsevuuutta. Integroituminen antaa valmiuksia toimia suomalaisessa yhteiskunnassa suomalaisen yhteiskunnan, ylläpitäen samalla omaa kulttuuri-identiteettiä. (Lieksan kaupungin maahanmuuttostrategia 2012, 6.)

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kautta edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatus on pienten lasten elämässä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta. Varhaiskasvatuspalvelut ovat lapsiperheiden palvelu- ja tukijärjestelmä, joka muodos-

tuu kunnan tai yksityisen järjestämästä päivähoidosta, esiopetuksesta, koulu-laisten aamu- ja iltapäivätoiminnasta sekä muusta toiminnasta kuten avoimesta varhaiskasvatustoiminnasta. (Terveyden ja hyvinvointi laitos 2015.)

Varhaiskasvatustalainsäädännön uudistaminen on toteutumassa vaiheittain. Hal-litus on esittänyt lasten päivähoitolain muuttamisesta, nykyinen päivähoitolaki on vuodelta 1973 eli on yli 40 vuotta vanha. Tavoitteena on uudistaa varhaiskasvatuksen tavoitteet huomioiden tulevaisuuden varhaiskasvatuksen haasteet. Varhaiskasvatuksen perusteet laatii tuleva varhaiskasvatuksen asiantuntijavi-rasto, Opetushallitus. Lakiin lisätään säännökset lasten, lasten vanhempien se-kä huoltajien osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista sekä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa. Lakiin tulee myös kokopäiväisiä eri-ikäisiä lapsiryhmien kokoa, toiminnan arviointia ja toimintaympäristöä koskevia säännöksiä. Esitys on käsittelyssä vuoden 2015 talousarvioesityksessä ja laki-muutoksen on tarkoitus astua voimaan 1.8.2015. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014.)

3 Maahanmuuttajataustaisuus ja monikulttuurisuus

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksen mukaan maahanmuuttajataustaisella lapsella tarkoitetaan lasta, jonka ensikieli on muu kuin suomi, ruotsi, saame, romani tai viittomakieli tai hänen vanhemmat tai toinen vanhemmista on maa-hanmuuttaja ja he käyttävät perhepiirissä muuta tai muita kuin edellä mainittuja kieliä. Maahanmuuttajataustaiset lapset ovat joko Suomeen muuttaneita lapsia tai Suomessa syntyneitä lapsia, joiden vanhemmat tai isovanhemmat ovat maahanmuuttajia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 17.)

Lieksan kaupungin maahanmuuttostrategiassa 2020 ja kotouttamisohjelmassa 2011 puhutaan maahanmuuttajista, joka on määritelty yleiskäsitteeksi kuvaa-maan kaikkia maahan muuttaneita henkilöitä. Varhaiskasvatuksen puolella käy-tetään sekä maahanmuuttajalapsi että maahanmuuttajataustainen lapsi käsittei-tä. Opinnäytetyössäni käytän käsitettä maahanmuuttajalapsi.

Maahanmuuttaja tarkoittaa kaikkia Suomessa asuvia ulkomaalaisia, jotka ovat voineet tulla Suomeen töihin, avioliiton kautta, pakolaisena tai paluumuuttajana (Räty 2002, 11). He voivat oleskella maassa lyhytaikaisesti sitä varten myönnetyllä luvalla tai heillä on rekisteröity oleskeluoikeus tai myönnetty oleskelukortti (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010, 3. §). Puhuttaessa maahanmuuttaja-taustaisesta lapsesta, puhutaan yleisesti monikielisestä ja -kulttuurisesta lapsesta (Halme & Vataja 2011, 5).

Monikulttuurisuus tarkoittaa, että kaikki eri kieli- ja kulttuuriset sekä kansalliset ryhmät nähdään samanarvoisina (Karasma 2012, 181). Monikulttuurisuuskasvatuksen päätavoite on auttaa lasta saavuttamaan suurempi itseymmärrys sekä tarjota lapsille kulttuurisia, etnisiä ja kielellisiä kokemuksia (Halme & Vataja 2011, 43). Monikulttuurisuutta laajempi termi on interkulttuurisuus, joka viittaa kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen, joka rakentuu tasavertaiseen vuoropuheluun ja toisilta oppimiseen (Talib, Löfström & Meri 2004, 20).

Suomeen voi tulla sekä turvapaikanhakijoita jotka anovat Suomesta turvapaikkaa että kiintiöpakolaisia. Turvapaikanhakijasta tulee pakolainen, kun hänen hakemuksensa on käsitelty ja hän on saanut oleskeluluvan. (Räty 2002, 11.) Pakolainen on YK:n oikeusasemaa koskevassa yleissopimuksessa määritelty henkilöksi, joka on kotimaansa ulkopuolella ja hänellä on aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi kotimaassaan esim. rodun, uskonnon, kansallisuuden tai poliittisen mielipiteen vuoksi (Halme & Vataja 2011, 8). Paluumuuttaja on puolestaan henkilö, joka on ollut aiemmin suomalainen tai jolla on suomalaiset sukujuuret (Räty 2002, 11). Siirtolaiseksi sanotaan henkilöä, joka muuttaa vapaaehtoisesti pysyvässä tarkoituksessa toiseen maahan rakentaakseen siellä uuden elämän (Halme & Vataja 2011, 8).

Sopeutumista uuteen asuinpaikkaan ja sen kulttuuriin kutsutaan kotoutumiseksi. Se tarkoittaa uuden kotimaan kielitaidon, opiskelun, ihmissuhteiden, ympäröivän yhteiskunnan sekä uuden kotimaan toimintatapojen omaksumista, säilyttäen kuitenkin oman kielen ja kulttuurin. (Karasma 2012, 180–181.) Kotoutuminen on maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010, 3. §). Maahanmuuttajalapsen kotoutumista

edistää vertaisryhmä, yhteiset leikit ja toisten lasten kanssa opittavat sosiaaliset taidot (Halme & Vataja 2011, 89).

4 Lapsen vuorovaikutustaitojen ja kielellisen kehityksen tukeminen

4.1 Äidinkieli ja kulttuuri

Äidinkieli on kieli, joka opitaan ensimmäisenä ja jota puhutaan kotona. Äidinkieltä käytetään eniten ja se hallitaan parhaiten. Se on kieli jolla ajatellaan, jolla on luontevinta lukea ja kirjoittaa ja jolla yksilö näkee unia. (Karasma 2012, 184.) Äidinkieli on tärkeä osa ihmisen persoonallisuutta, se edustaa maahanmuuttajalle juuria ja jatkuvuutta. Äidinkieli on perheen yhteinen kommunikointikieli ja sen säilyminen on edellytys lasten ja vanhempien vuorovaikutukselle. Kieli on tärkein edellytys ihmisenä olemiselle ja sen avulla mahdollistuvat itsensä tiedostaminen, etiikka ja moraali. (Halme & Vataja 2011, 16.) Kieli on yhteydessä lapsen koko kehitykseen. Kielen avulla opitaan, hankitaan tietoa, ajatellaan, ilmaistaan tunteita sekä yksilöllisyyttä. Kielen välityksellä varastoidaan asioita muistiin ja ollaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 31.)

Maahanmuuttajalapsi tarvitsee aikaa ja tukea tutustua uuteen ympäristöön, kulttuuriin ja vieraaseen kieliympäristöön. Uuden kielen oppimisen edellytyksenä on, että lapsi tuntee olonsa turvalliseksi. Äidinkieli on jokaisen lapsen oikeus, se on kulttuurin säilymisen väline, ajattelun ja tunteen kieli sekä kaiken oppimisen perusta. Lapsi voi oppia kieliä joko rinnakkain tai peräkkäin, hän kuuntelee, havainnoi ja kerää uuden kielen sanavarastoa. Ennen kuin hän alkaa käyttää uutta kieltä, hän ilmaisee itseään ja tarpeitaan ilmein, elein ja yksittäisin sanoin. Lasta tulee rohkaista ja kannustaa puhumaan, toistot, kertaukset ja selkokielittäminen auttavat uuden kielen oppimista. Maahanmuuttajalapsen vuorovaikutusta ja kielen kehitystä tukevat toiminnallisuus, havainnollistaminen, kuvittaminen. Toiminnallisten menetelmien, kuten leikin avulla, lapsi saa onnistumisen kokemuksia ja pääsee mukaan toimintaa. Leikkitoiminta, joka toimii siltana kulttuuri-

en välillä, houkuttelee vuorovaikutukseen ja on tärkeä suomen kielen oppimista edistävää toimintaa. Vertaisryhmässä lapsi rakentaa ystävyyssuhteita, oppii sosiaalisia taitoja ja harjoittelee suomen kielen käyttöä. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 87–98.)

Taina Koskela kirjassaan, TPR – Toiminnallinen tapa oppia kieltä, on pohtinut lapsen kielen oppimista. Lapsi oppii äidinkieltään luonnostaan. Ensimmäiset puolitoista vuotta hän kuuntelee ja sisäistää rauhassa ympärillä olevaa kieltä. Lapselle asetetaan luonnostaan sanat niin, että hän oppii jo ennen puhumaan oppimista kommunikoimaan vanhempiansa kanssa kehonsa liikkeillä. Lapsi osoittaa lamppua kysyessä ”Missä lamppu?”. Lapsi tuo lusikan pyydettyä hakemaan se, hän tottelee kehotusta. Lapsi ymmärtää monimutkaisiakin lauseita, siinä vaiheessa kun hän vasta tapaillee yksittäisiä sanoja. (Koskela 2001, 9.) TPR mukailee tätä biologista mallia, jolla olemme oppineet äidinkielemme. Siksi se on vaivattomin tie oppia uusi kieli. Menetelmä on hauska ja kannustaa kommunikoimaan, koska se antaa kokemuksen siitä, että kieli toimii. (Koskela 2001, 22.)

4.2 Toinen kieli ja kaksikielisyys

Käsite toinen kieli, on suomen oppimista Suomessa uutena kielenä (Karasma 2012, 183). S2 eli Suomi toisena kielenä opetus varhaiskasvatuksessa on maahanmuuttajalapselle annettavaa tavoitteellista, säännöllistä ja jatkuvaa suomen kielen opetusta. Tavoitteena on vahvistaa lapsen monikulttuurista identiteettiä, rakentaa pohjaa toiminnalliselle kaksikielisuudelle sekä kehittää lapsen tietoisuutta suomalaisesta kulttuurista yhdessä hänen äidinkieltensä kanssa. (Halme & Vataja 2011, 24.)

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksen mukaan maahanmuuttajataustaisen lapsen toisen kielen kehitystä tukee integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan sekä vertaissuhteiden muodostaminen varhaiskasvatuksessa. Toisen kielen oppimista edistää merkittävästi hyvä äidinkielen taito, joka on myös lähtökohtana toiminnalliselle kaksikielisuudelle. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tu-

lee tiedostaa, että arjen vuorovaikutustilanteet, arjen sanoittaminen ja lapsen eri aistien aktivoiminen ovat tärkeitä ja olennaisia asioita lapsen kielen kehityksen tukemisessa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 29.)

Kaksikielisyydestä puhutaan silloin, kun henkilö on oppinut kielet kotonaan syntyperäisiltä puhujilta tai on alusta alkaen käyttänyt rinnakkain kahta kieltä. Kahta kieltä voidaan oppia joko samanaikaisesti tai peräkkäin. Kaksikielisellä lapsella kielen kehitys etenee yleensä samoin kuin yksikielisellä, mutta vauhti saattaa vaihdella. Äidinkielen vahvistuminen tukee myös suomen kielen kehittymistä. (Halme & Vataja 2011, 13–14.)

4.3 Vuorovaikutustaitojen ja kielen kehityksen vaiheet

Lapsen sosiaalinen vuorovaikutus alkaa siitä, kun hän vauvana kääntää pään kohden äidin rintaa. Se on ensimmäinen signaali toiselle ihmiselle: ”Pidä minusta huolta.” Seuraavia luontaisia kommunikaation välineitä ovat hymy ja itku. (Kelttikangas-järvinen 2012, 52–53.)

Kieli on ajattelun, ymmärtämisen, vuorovaikutuksen ja oppimisen väline. Kieli opitaan parhaiten ihmisten välisessä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Karvonen 2009, 56.) Kielenkehitys lapsella alkaa huudosta, synnyttyään hän huutaa refleksinomaisesti. Reagointi on aluksi huutoa, itkua ja ääntelyä. (Karasma 2012, 52.)

Ensimmäisen vuoden aikana lapsi kuulee kielen musiikkina, jossa on äänensävyjä, rytmiä, toistuvia tavuja ja sanoja, jotka tarttuvat korvaan. Lapsi alkaa kiinnostua sanoista, osoittelee esineitä, tarkkailee ja matkii. Yhteys tarkoitteen ja sanasymbolin välille alkaa rakentua. Lapsi alkaa tuottaa ensimmäisiä vokaaleja, sekä jokellella. (Pollari & Koppinen 2011, 129–131.) Lapselle puhuminen, laulaminen, lukeminen ja loruileminen kehittävät lapsen vuorovaikutustaitoja (Alijoki 1998, 37–39). Kaikilla maailman lapsilla on synnynnäinen kiinnostus toisia ihmisiä kohtaan ja tarve osallistua sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Kielen ai-nekset omaksutaan samassa järjestyksessä, ensin äänteet, sitten tavut, sanat,

lauseet ja kertomukset. Maahanmuuttajalapsen on tärkeää ensin osata ilmaista itseään omalla äidinkielellään, voidakseen oppia uutta kieltä. (Pollari & Koppinen 2011, 128–129.)

Noin kaksivuotiaana lapsi alkaa yhdistellä sanoja toisiinsa sekä taivuttaa ja keksii omia sanoja. Sanat ovat aluksi substantiiveja ja verbejä, vähitellen puheeseen ilmestyy myös kuvailevia sanoja. Kaikki lapset eivät välttämättä puhu sanaakaan kaksivuotiaana, puhe voi kuitenkin puhjeta pulppuamaan muutamassa kuukaudessa. (Hakamo 2011, 14.) Vähitellen lapsen kokemuksien ja puhemallien myötä sana- ja käsitevarasto karttuu, hän kyselee, vastaa kysymyksiin ja kertoo mielipiteitään. Kielen ymmärtämistaitoja lisäävät lapsen ja aikuisen toiminnallinen yhteys ja keskustelut. Jos kieltä on vielä vähän, auttavat eleet ja mimiikka lasta ymmärtämään kieltä paremmin. Tässä vaiheessa lapsi leikkii omia leikkejään toisten lasten kanssa vierekkäin, jolloin vuorovaikutustaidot karttuvat. Hän oppii jakamaan, sovittamaan ja antamaan periksi, hän osaa ottaa toisen huomioon. (Alijoki 1998, 52–62.) Maahanmuuttajalapsen sanojen oppiminen ja käyttäminen on yksilöllistä. Osa haluaa havainnoida ja kuunnella toisten puhetta kunnes alkavat itse puhua. Osa testaa aktiivisesti sanoja ja huomattaessaan viestinnän onnistuvan innostuvat he omaksumaan lisää uusia sanoja. Halu osallistua sosiaaliseen vuorovaikutukseen toisten lasten ja aikuisten kanssa aktivoi sanojen oppimista. (Pollari & Koppinen 2011, 132.)

Kolmevuotias lapsi osaa taivuttaa eri sanaluokkien sanoja, kuvailla tekemistä, paikkoja ja esineitä, hänen puheensa on lähes täysin ymmärrettävää. Lapsi tykkää tarinoista, joissa on paljon toistoja. Sana- ja loruleikit ovat mieluisia. Lapsen muisti kehittyy, ja hän pystyy palauttamaan mieleensä menneitä tapahtumia. (Hakamo 2011, 14–15.) Rinnakkaisleikki muuttuu yhteisleikiksi, leikeissä syntyy yhteistoimintaa. Lapsi kyselee jatkuvasti, on tärkeää vastata siihen mitä hän kysyy, yksinkertainen ja rehellinen vastaus riittää. Lapselle lukeminen rikastuttaa hänen sanavarastoaan ja kehittää mielikuvitusta. (Alijoki 1998, 65–66.) Maahanmuuttajalasten kanssa on hyvä muistaa, että lapsi ymmärtää enemmän kieltä kuin pystyy sitä tuottamaan. Puheen yksinkertaistaminen sekä asioiden ja esineiden nimeäminen auttaa lasta jäsentämään kuulemaansa kieltä. Lapselle

lukeminen antaa mallia myös kirjoitetusta suomen kielestä. (Pollari & Koppinen 2011, 134.)

Neljävuotias lapsi osaa muodostaa loogisia, monisanaisia lauseita ja selittää omia tunteitaan ja ajatuksiaan. Hän on taitava kertoja, keskustelija ja kyselija, jonka ilmaisut alkavat olla yhtä tarkkoja kuin aikuisella. Aikuisen tuki kielen oppimisessa on merkittävä. (Hakamo 2011, 15.) Nelivuotias osaa kuunnella muita, toimia ryhmässä ja noudattaa ryhmän sääntöjä. Aikuisten maailmaa opetellaan rooli- ja mielikuvitusleikkien kautta. (Alijoki 1998, 66–67.) Viisivuotias lapsi alkaa kiinnostua kertomuksista, saduista ja tietokirjoista (Hakamo 2011, 15). Sadut ovat tärkeitä myös maahanmuuttajalapsille. Satujen avulla on sukupolvelta toiselle siirtynyt perinteitä, tottumuksia ja tapoja. Sadut toimivat luovan toiminnan lähtökohtana, luovat mielikuvitusta sekä vahvistavat empatian kehittymistä. Eläinsaduissa hahmot vaihtelevat maanosien välillä, suomalaisissa saduissa seikkailee kettu, susi tai karhu, afrikkalaisissa saduissa leijona, kirahvi tai virtahopo, kun taas aasialaisissa saduissa pelottavalta tuntuva lohikäärme, vaikka se edustaa heidän kulttuurissaan hyvää. (Pollari & Koppinen 2011, 135–136.) Viisivuotiaalle toiset lapset ja yhdessäolo alkavat merkitä yhä enemmän. Lapsi tarvitsee lapsiryhmän harjoitellakseen vuorovaikutustaitoja. Keskustelut aikuisen kanssa puolestaan kehittävät tiedostamista, ajattelua sekä havaintojen ja tunteiden arviointia. (Alijoki 1998, 67–68.)

Alle kuusivuotiaana lapsi kiinnostuu kirjaimista ja äänneistä, hän oppii tunnistamaan ja nimeämään kirjaimia sekä erottelemaan sanoista tavuja ja äänneitä (Hakamo 2011, 15). Välitellen hän ymmärtää sanojen moniulotteisen merkityksen, samaa tarkoittavat sanat ja saman sanan eri merkitykset. Maahanmuuttajalapsille on hyvä selvittää suomalaisia kielikuvia, esim. suomalainen voi olla vihainen kuin karhu, afrikkalainen on kenties vihainen kuin leijona. Selvitettävää riittää myös kun sanotaan, että ”on matti kukkarossa”. Vaikka lapsi on juuri oppinut, että Matti on pojan nimi. (Pollari & Koppinen 2011, 136–137.)

4.4 Vuorovaikutustaitojen tukeminen

Vuorovaikutus on toisen ihmisen kohtaamista ja kohdatuksi tulemista. Kohtaaminen alkaa tervehdyksestä, jotka vaihtelevat kulttuurien mukaan. Onnistuneen kohtaamisen perusta ovat myönteinen asenne ja kiinnostus toisesta ihmisestä. Kahdesta eri kulttuurista tulevan ihmisen välinen vuorovaikutus on merkitysten vaihtamista ja yhteisten merkitysten löytämistä, joita voi tarvittaessa tarkentaa kysymällä: Mitä tarkoittit? Vuorovaikutus toimii yhtäaikaan sosiaalisella, emotionaalilla, toiminnallisella ja asiatasolla. (Pollari & Koppinen 2011, 126.)

Varhaiskasvatuksessa tarvitaan hyviä vuorovaikutustaitoja. Vuorovaikutus on yhteistyön väline, joka edellyttää kuuntelemisen ja keskustelemisen taitoa. Keskustelussa välitetään tietoa, luodaan käsitteitä, vaihdetaan kuulumisia ja osoitetaan kiinnostusta. Hyvässä ammatillisessa vuorovaikutuksessa ollaan asiakaslähtöisiä, kiinnostuneita, kunnioitetaan puhujaa sekä varmistetaan oikein kuuleminen ja ymmärtäminen. Lapsen kohtaamisessa on tärkeää kuunnella ja välittää sekä arvostaa ja ymmärtää. Kohtaamisen tulisi olla vastavuoroinen hyvä kokemus molemmille, jossa halutaan olla täysin läsnä. Ammattitaitoinen kasvattaja kehittää lapsen vuorovaikutustaitoja ryhmätoiminnassa vahvistamalla lapsen kielellisiä taitoja kuunnella, puhua ja ilmaista itseään. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 159–161.) Lapselle annetaan aikaa pukea ajatuksensa sanoiksi, häntä kannustetaan keskustelemaan ja tuomaan esille omia mieluisia puheen aiheita (Vehkalahti 2007, 17).

Vuorovaikutus on sekä sanallista että sanatonta. Lapsen kanssa vuorovaikutuksessa katsekontakti on tärkeä, tällöin lapselle vahvistuu kokemus siitä, että häntä kuunnellaan. Puhuttaessa lapselle tulisi käyttää sanoja, joita hän ymmärtää. On tärkeää, että lapselle puhutaan totta. Aikuisen äänensävy viestii paljon asioita, kuten aikuisen tunteet sekä lasta että työtä kohtaan. (Koivunen, 2009, 47–48.)

Kasvattajan perustehtävä on ohjata lapsen toimintaa, kasvattaa ja opettaa lasta sekä säädellä lapsen tunnetiloja. Kasvatukselliseen vuorovaikutukseen kuuluvat lapsen itsemääräämistaitojen tukeminen, onnistumisen kokemusten tarjoami-

nen sekä asianmukainen kieltäminen ja rajaaminen. Kasvattaja, joka osaa hyödyntää leikin maailmaa sekä leikinomaista lähestymistä ohjatessaan lasta päivittäisissä toiminnoissa eteenpäin, on lämmin, huumorintajuinen ja kekseliäs. Lasten kanssa leikkiminen luo yhteenkuuluvuutta ja rakentaa vuorovaikutusta aikuisen ja lapsen välille. (Kanninen & Sigfrids 2012, 96–97.) Vertaisvuorovaikutuksessa lapset keskenään harjoittelevat vuorovaikutustaitoja, toisten huomioon ottamista ja itsensä ilmaisua. Lapset toimivat onnellisina yhdessä kokiensa ja oppien. (Kalliala 2008, 36.) Lapsella on halu toimia yhdessä toisten lasten kanssa ja suhteet toisiin lapsiin luodaan erityisesti leikkimällä (Alasuutari 2010, 164–166).

Kasvattaja voi tukea lapsen vuorovaikutuksen ja kielen kehitystä esimerkiksi leikkien, laulujen, musiikin, satujen, pelien ja liikunnan keinoin. Käsitevarastoa voi kartuttaa myös tekstien ja kuvien avulla perustoiminnoissa kuten ruokailtaessa, pukiessa ja ulkoiltaessa. Lasta tulee kannustaa ja rohkaista toimimaan ja kommunikoidaan. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 79–85.) Kasvattajan tulisi mahdollisimman paljon käyttää tekemällä oppimista ja havainnollistamista. Toistot, kertaukset ja vaiheittain annettavat ohjeet auttavat asioiden sisäistämisessä ja antavat lapselle onnistumisen kokemuksia. Sanojen taputtaminen ja rytmittäminen sekä selkokielen käyttö helpottavat oppimista. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 94–95.)

Selkokiellisen vuorovaikutuksen tavoite on helpottaa ymmärtämistä, tarvittaessa puheen tukena voi käyttää viittomia tai kuvia. Selkokieltä puhuessa tulee puhua rauhallisesti, lyhyesti ja järjestelmällisesti yhdestä asiasta kerrallaan. Käytettävien sanojen tulee olla tuttuja puhekielen sanoja ja kuuntelijan ikätasolle sopivaa kieltä. Puhetta on hyvä korostaa ilmeillä, eleillä ja äänensävyillä. Välillä kannattaa tarkistaa ymmärsikö kuulija sanan tai asian (puhuttaessa ajasta tai paikasta tai käyttäessäsi abstrakteja sanoja), tarvittaessa toistaa tai keksiä asialle tai sanalle kiertoilmaus. (Kartio 2009, 8–23.)

Jokainen, etenkin maahanmuuttajataustainen lapsi, tarvitsee aikuisen, joka kuuntelee, rohkaisee sekä kannustaa luovuuteen, on empaattinen ja kehittää myös itseään (Pollari & Koppinen 2011, 27). Maahanmuuttajalasten kanssa

työskentelevä varhaiskasvattaja tarvitsee työssään kulttuurien tietämystä, tilannesidonnaista kulttuuriosaamista ja kykyä osata tulkita yhteiskunnan kielenkäyttöä. Hän kehittää ymmärrystä toisista yksilöistä ja heidän arvoistaan ja perinteistään. Ammattitaitoinen kasvattaja osaa kulttuurienvälisessä viestinnässä kunnioittaa eri kulttuureista tulevia, hän ymmärtää toisia näkökulmia ja on avoin oppimiselle. Työssään hän on joustava, huumorintajuinen, hyväksyy moninaisuuden ja on sensitiivinen omille asenteilleen, hän näkee erot oppimisen mahdollisuuksina. (Halme & Vataja 2011, 101.)

Tutkimusten mukaan viestinnästä jopa 80 prosenttia on ei-kielellistä. Ei-kielelliseen viestintään kuuluvat katse, ilmeet, eleet, asennot, liikkeet, fyysinen olemus aika ja tila. Kielellinen ja ei-kielellinen viestintä ovat molemmat tärkeitä asioita vuorovaikutuksessa. Eri kulttuurien välillä on eroavuuksia ja erilaisia sääntöjä vuorovaikutustilanteista esim. katsekontaktista, kättelystä, kosketuksesta ja keskustelijoiden välisestä etäisyydestä, nämä voivat aiheuttaa väärintulkintoja. (Halme & Vataja 2011, 56–57.)

Voimavarakeskeinen työntekijä on vuorovaikutuksessa toisen kanssa, jolloin ihminen tulee kuulluksi ja kohdatuksi. Hän vahvistaa ihmisen voimavaroja ja kykyjä. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 118.) Hän motivoi ihmistä ja luo luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen sekä kuuntelee ja osallistaa häntä osaksi yhteiskuntaa (Mäkinen ym. 2009, 134–135). Voidakseen motivoida ja vahvistaa muita ihmisiä, tulee työntekijän itse olla voimaantunut. Se vaatii itsetuntemusta, tasavertaisen vuorovaikutuksen osaamista sekä tietoisuutta työn arvoperustasta. (Mäkinen ym. 2009, 135.)

5 Leikin merkitys vuorovaikutustaitojen ja kielen kehitykseen

Leikki on vapaaehtoista, spontaania, ennakoimatonta, tuottamatonta ja mielekästä toimintaa. Leikki on tuttua joka kulttuurissa. Lapset oppivat leikkimään ennen puhumista ja oppivat leikkiessään. (Saarinen 2013, 94–95.) Leikin kautta oppimista painotetaan pedagogisena periaatteena. Leikissä lapsi säilyttää op-

pimisen ilon ja innostuksen ja samalla kehittyvät hänen ajattelutaitonsa. (Karvonen 2009, 56.) Tärkeintä leikissä on toiminta vaikka leikin edellytyksiä ovat aika, tila, leikkimateriaalit, erilaiset lapsen omat kokemukset sekä aikuisen malli (Mikkola & Nivalainen 2009, 55).

5.1 Leikin kehitys

Lapsen leikki etenee iän mukaan aikuisen kanssa vuorovaikutusta kehittävästä kontaktileikeistä, omia varpaita tutkiviin toimintaleikkeihin. Seuraavaksi lapsi etenee esineitä tutkimalla esineleikkeihin. Vähitellen lapsi tekee tuttavuutta toisiin lapsiin ja siirtyy yksinleikistä rinnakkaisleikkiin ja niistä yhteis- sekä roolileikkeihin. Sääntöleikkeihin lapsi kykenee esikouluikässä. (Järvinen ym. 2009, 68–69.)

Vauvalla leikit ovat virikkeellisiä leikkejä kuten sormileikit, keho- ja koskettelu-leikit, peilileikit, kuvakirjat, kurkistusleikit, kylvettäminen, ilmakylyt erilaisilla alustoilla, ääntelevät lelut, musiikki (Alijoki 1998, 52–57). Käsinuken käyttö leikkikeskusteluissa edesauttaa lapsen kielen kehitystä (Murphy 2010, 30).

Parivuotias lapsi leikkii yksin ja rinnakkain. Mieluisia leikkejä ovat piilosilla-leikki, lorut, sormileikit, laululeikkejä, arvaa-leikit, palloleikit, lelu-leikit. Lapsi tutustuu mieluusti soittimiin ja kuvakirjoihin, pitää saduista ja tarinoista. (Alijoki 1998, 58–62.) Erilaiset palapelit, rakennus- ja tornileikit kehittävät lapsen ongelmanratkaisu- ja ajattelukykyjä (Murphy 2010, 47).

3–6-vuotiaan lapsen käden taidot kehittyvät ja muut lapset ovat hänelle tärkeitä. Lapsi piirtää ja leikkii. Hän toimii yhdessä muiden lasten kanssa ja leikkii ryhmä- ja yhteisleikkejä. Rooli- ja mielikuvitusleikit sekä muisti- ja noppapelit ovat mieluisia. Häntä kiinnostaa musiikki, lastenohjelmat, videot, liikkuminen, harrastaminen. (Alijoki 1998, 65–73.)

5.2 Leikki ja vuorovaikutus

Lapsen vastatessa tietoisesti aikuisen hymyyn, kehittyvät hänen vuorovaikutustaitonsa sekä kyky leikkiä (Kalliala 2008, 40). Leikki jatkuu hoitopöydällä aikuisen kanssa, joka onkin aluksi lapsen paras leikkikaveri (Saarinen 2013, 98). Myöhemmin monet leikit vaativat kavereita ja yhdessä leikkimisessä tarvitaan vuorovaikutustaitoja. Lasten keskinäinen leikki kehittää heidän sosiaalisia taitojaan, luovuuttaan, itsetuntoaan ja empatia kykyään. Aikuinen voi auttaa lasta kehittämään taitojaan luomalla turvallisen leikki-ilmapiiirin ja tukemalla ryhmähengen kehittymistä. Hän voi myös kannustaa lapsiryhmää tutustumaan toisiinsa ja hyväksymään kaikki lapset osana ryhmää. Ohjattu leikki tukee lapsiryhmän luottamusta ja hyvää henkeä. Lapset näkevät toistensa hyviä puolia ja taitoja ja solmivat ystävyysuhteita. (Vehkalahti & Urho 2013, 83–84.) Aikuisella on aktiivinen rooli järjestää sellaisia leikkejä ja leikkitilanteita, jotka eivät vaadi kielitaitoa, näin lapset saavat luontevalla tavalla luotua kontakteja toisiinsa (Kaarniemi 2012, 8).

5.3 Leikki ja oppiminen

Leikki on oppimisen väline ja lapsen minuuden rakentaja. Leikin kautta lapsi käsittelee ja kohtaa ympäröivää maailmaa. Leikki syntyy uteliaisuudesta ja ideoista ja se on tietoisuuden taso ja ulottuvuus, jossa lapsi voi tutkia havaintojaan ja kokemuksiaan. (Mikkola & Nivalainen 2009, 53–54.)

Leikki on prosessi, jossa lapsi uppoutuu omaan mielikuvitusmaailmaansa. Lapsi nauttii leikkimisestä, parasta on kun hän saa leikkiä kauan ja rauhassa. Leikkiin kuuluu leikkisignaalit eli ilmeet, eleet, hymy, sanaton ja sanallinen viestintä, leikkiviestit sekä leikkijöiden yhteisymmärrys. Leikki on välttämätöntä lapsen emotionaaliselle, sosiaaliselle ja kognitiiviselle kehitykselle. Leikki parantaa lapsen luottamusta omiin kykyihinsä ja itseensä. Leikki opettaa niin ikään arvoja, moraalialia, ymmärtämään sosiaalista vuorovaikutusta ja tunteiden hallintaa. Leikin avulla kehittyvät kieli ja kyky erottavat ulkoinen todellisuus leikistä sekä syyseuraus ajattelu, joustava yhdisteleminen ja ongelmanratkaisutaito. Lapsi kehit-

tyy leikkiessään sekä toimimaan itsenäisesti että ryhmässä. (Järvinen ym. 2009, 65–67.)

Leikki on kulttuurinen, ihmiskulttuuriin sitoutunut ilmiö. Kieli omaksutaan kommunikaatiossa, käyttäessä kieltä yhdessä toisten lasten kanssa, joilla kielitaito on jo hallussa. Yhdessä leikkiminen on mieluista toimintaa, se virittää lapsen itsetuntoa ja on apuna kielen ja käsitteiden omaksumisessa. Leikkien toistumisen ja säännönmukaisuuden myötä lapsi omaksuu kielen säännönmukaisuuksia. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 71–72.) On tärkeää myös seurata ja havainnoida leikkiä ja leikkiviä lapsia. Aikuisen tulee olla kärsivällinen, että hän ehtii tunnistaa mitä leikissä tapahtuu. Leikkiä kannattaa katsella rauhassa ja arvostaen, ilman ennakko-odotuksia ja ohjausta, silloin voi ymmärtää leikkijöiden roolit, leikin juonen ja merkityksen leikkijöille. (Vehkalahti & Urho 2013, 19–20.)

6 Opinnäytetyön tarkoitus ja toteutus

6.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja kohderyhmä

Maahanmuuttajalasten määrä on kasvanut niin suomalaisessa kuin lieksalaisessakin varhaiskasvatuksessa nopeasti. Heinäkuussa 2013 Lieksan päivähoiton aluejohtaja Mirja Halosen mukaan päivähoitossa oli noin 20 maahanmuuttajalasta. Maaliskuuhun 2015 mennessä on maahanmuuttajalasten määrä päivähoitossa kaksinkertaistunut neljäänkymmeneen. (Halonen 2015.) Maahanmuuttajaväestön kasvu luo uusia haasteita myös päivähoitoon. Varhaiskasvatuksella on keskeinen asema maahanmuuttajalapsen kotoutumisen, kulttuuri-identiteetin ja kaksikielisyyden tukemisessa. (Halme & Vataja, 2011, 5.)

Lieksassa suurin osa maahanmuuttajalapsista on somaleja, myös muita kansalaisuuksia löytyy, kuten saksalaisia, venäläisiä, latvialaisia, virolaisia ja ruotsalaisia lapsia. Kaiken kaikkiaan päivähoiton piirissä on noin 350 lasta/kk. Määrä vaihtelee vuodenaikojen mukaan. Päivähoitoa kehitetään ja pyritään vastaa-

maan uusiin monikulttuurisiin haasteisiin. Maahanmuuttajalapsille on tärkeää omaksua oman äidinkielen ohella myös suomen kielen taito, siksi kohderyhmänä ovat alle kouluikäiset maahanmuuttajalapset. (Halonen 2013, 2015.) Opinnäytetyön tehtävänä oli toteuttaa opas työvälineeksi Lieksan kaupungin päivähoitossa maahanmuuttajalasten kanssa toimiville työntekijöille. Oppaan tarkoitus on helpottaa päivähoiton työntekijöitä kasvatustehtävässään sekä sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa ja edesauttaa maahanmuuttajalasten itsensä ilmaisemista. Opas on Lieksan kaupungin päivähoidolle hyvin tärkeä ja ajan-kohtainen, koska maahanmuuttajalasten määrä on kasvanut päivähoitossa.

Oppaaseen on kerätty tietoa ja toimivia arjen käytänteitä maahanmuuttajalasten vuorovaikutustaitojen tukemiseen päivähoiton henkilökunnalta kyselyiden avulla. Kerätty tieto ja toimivat käytänteet on koottu oppaaksi, joka vastaa päivähoiton työntekijöiden arjentarpeisiin. Kyselyiden avulla työntekijät on osallistettu oppaan tekoon ja tiedoista on koottu ensimmäinen Lieksan kaupungin päivähoiton opas alle kouluikäisten maahanmuuttajalasten vuorovaikutustaitojen tukemiseen.

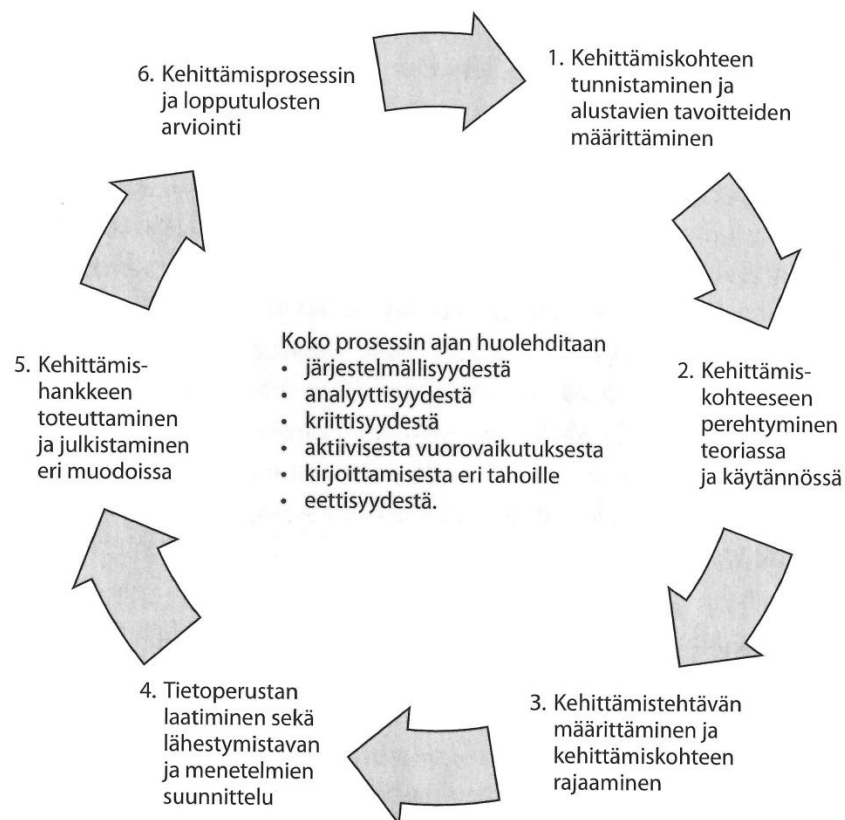
Opinnäytetyön tarkoituksena on ollut oppaan työstäminen Lieksan kaupungin päivähoitoon työvälineeksi jokaiselle päivähoitossa työskentelevälle työntekijälle helpottamaan päivittäistä työtä. Tiedon keräämisessä on huomioitu perhepäivähoito, ryhmäperhepäiväkoti, päiväkodit ja esiopetus. Oppaan sisältö koostuu kyselyissä esiin tulleista arjen käytänteistä, toiveista ja tarpeista ja opas pyrkii vastaamaan näihin tarpeisiin. Opas sisältää myös mm. vuorovaikutuksen tukemiseen ja kielen kehitykseen liittyviä asioita sekä toiminnallisia vinkkejä päivähoiton arkeen.

6.2 Opinnäytetyön kokonaisprosessi

Opinnäytetyöni on työelämälähtöinen ja käytännönläheinen sekä riittävällä tasolla alan tietojen ja taitojen hallintaa osoittava. Tutkimus on ollut osallistavaa, käytännön ongelmaa ratkaisevaa, käytäntöön suuntautunutta ja uutta tietoa luovaa tutkimus. Tämän opinnäytetyön menetelmäksi sopi hyvin tutkimuksellinen

kehittämistyön lähestymistapa, jonka avulla pyrittiin ymmärtämään ja kehittämään ratkaisuja sosiaalisiin ja ammatillisiin käytännön ongelmiin. Tutkimus on mahdollistanut tutkimustulosten kautta syntyneen tuotoksen hyödyntämisen käytännön työelämässä. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 58–60.)

Opinnäytetyöni noudattaa tutkimuksellisen kehittämistyön prosessin vaiheita (kuvio 1). Tutkimuksellisen kehittämishankkeen lähtökohtana on tunnistaa kehittämiskohde ja ymmärtää siihen liittyvät tekijät, tavoitteena on saada aikaan jonkinlainen muutos kuten uusien menetelmien kehittäminen. Kehittämishanketta suunniteltaessa tulee pohtia, mitä työyhteisö hankkeelta odottaa. Seuraavaksi haetaan kehittämiskohteeseen liittyvää tietoa ja määritellään mistä näkökulmasta katsoen tutkimuksellisessa kehittämistyössä edetään. (Ojasalo ym. 2009, 22–26.)

Kuvio 1. Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi (Ojasalo ym. 2009, 24).

Tietoperusta on käsitejärjestelmä, jossa määritellään keskeiset käsitteet ja niiden väliset suhteet. Tausta- ja tutkimustiedon avulla määritellään kehittämisteht-

tävä tarkemmin ja rajataan kehittämisen kohde, jonka jälkeen kuvataan kehittämistyöhön liittyvät prosessit ja suunnitellaan oma lähestymistapa ja menetelmät. Kehittämishankkeen toteuttamisvaiheen jälkeen tulosten jakaminen on keskeinen osa tutkimuksellista kehittämistyötä. Prosessin viimeisin vaihe on arviointi, jota toki tehdään koko prosessin ajan. Lopputuloksia arvioidessa keskitytään kehittämisprosessiin ja tuotokseen. (Ojasalo ym. 2009, 22–26.)

Kehittämiskohteena opinnäytetyössäni on Lieksan kaupungin päivähoito ja tehtävänä oli toteuttaa opas työväliseksi päivähoitossa maahanmuuttajalasten kanssa toimiville työntekijöille. Perehdyin käytännön tiedon lisäksi jo olemassa olevaan teoreettiseen ja muuhun kirjoitettuun tietoon, päivähoitoa ohjaaviin lakeihin ja asetuksiin, sekä aiheesta tehtyihin opinnäytetöihin sekä eri kaupunkien S2-suunnitelmiin. Tietoperustaan pohjautuu myös keskeiset maahanmuuttajuuteen liittyvät käsitteet.

Opinnäytetyö on rajattu lapsen perus-, leikki- ja vuorovaikutustaitoihin. Maahanmuuttajalasten eikä heidän perheitään koskevia asioita käsitellä tässä tutkimuksessa vaan tutkimus on rajattu päivähoiton työntekijätaholle, joiden työväliseksi opas on tehty.

Tässä opinnäytetyössä tietoa ja arjen toimivia käytänteitä kerättiin kyselyiden (liite 1) avulla niiltä Lieksan päivähoiton työntekijöiltä, joilla on kokemusta maahanmuuttajalapsista ja heidän vuorovaikutustaitojen tukemisesta. Kehittämis-työssä kysely on hyvä menetelmä selvittää lähtötilanne, kyselyä suunnitellessa tulee kuitenkin tarkkaan harkita, mitä tietoa tarvitaan (Ojasalo ym. 2009, 41). Kyselylomake pohjautuu Lieksan kaupungin Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, joka sisältää lapsen päivähoitoon liittyviä asioita kuten perustaidot ryhmässä (ruokailu, siisteyskasvatus, pukeminen/riisuminen, päivälepo/unen tarve ja ulkoilu) sekä leikki- ja vuorovaikutustaidot. Osallistavat menetelmät, kuten kysely, mahdollistaa työntekijöiden hiljaisen tiedon esille tuomisen (Ojasalo ym. 2009, 61–62). Ammattilaisilta kysyttiin myös, mitä tarpeita ja toiveita heillä on oppaan suhteen ja näitä asioita lisättiin oppaaseen.

Tietoa kerättiin kysymyslomakkeella (liite 1). Päivähoitohenkilökunta oli aiemmin saanut informaatiota tulevista kyselyistä ja oppaan teosta. Kyselyjen mukana lähetettiin lisäksi saatekirje (liite 2) selventämään kyselyn tarkoitusta. Kyselyä oli hiottu päivähoiton aluejohtajan kanssa ja se esiteltiin kesällä ennen elokuun kyselyä. Kyselyyn pystyi vastaamaan joko kirjallisesti (sis. suljettavat palautuskuoret) tai sähköpostitse osoitteeseeni. Vastaukset käsiteltiin luottamuksellisesti anonyymeina, jolloin vastaajien nimiä ei mainita missään (nimet vain tutkijan tiedossa). Kyselyjen ajankohdaksi suunniteltiin elokuuta 2014. Ensimmäiset kyselyt päivähoiton henkilökunnalle lähetettiin suunnitelman mukaisesti sähköisesti 18.8.2014. Tähän kyselyyn osallistettiin 11 päivähoiton työntekijää. 21.8.2014 kyselyä lähetettiin vielä kolmelle päivähoiton työntekijälle, yhteensä kyselyyn osallistettiin 14 päivähoiton työntekijää. Ensimmäisen muistutusviesti lähetettiin 2.9.2014 ja toinen muistutus 22.9.2014. Vastauksia sain yhteensä kahdeksan (8), joista kolme (3) sähköisessä muodossa ja viisi (5) kirjallisena. Kaikilla hoitajilla ei ollut käytössään tietokoneita tai sähköpostin liite ei auennut heidän koneellaan, tai he eivät pystyneet sitä täyttämään eri ohjelmien vuoksi. Osalle siis toimitettiin kysely kirjallisena, jonka he myös palauttivat kirjallisena. Kyselyt lähetettiin jokaiselle omana tiedostonaan, näin ollen anonyymisyys säilyi. Kirjalliset vastaukset tulivat nimettöminä, joten vastaajien anonyymiydet oli edelleen turvattu, sähköisesti vastanneiden nimet ovat tiedossa vain opinnäytetyön tekijällä. Vastaukset sain 26.8.–14.11.2014 välisenä aikana. Saadun tiedon, toimivien käytänteiden, toiveiden ja teorian pohjalta rakentui käytännönläheinen opas päivähoiton työntekijöiden käyttöön. Oppaan on tarkoitus auttaa työntekijöitä tukemaan maahanmuuttajalasten päivittäisiä vuorovaikutustaitoja. Lieksan kaupunki saa oppaan käyttöönsä sähköisessä muodossa.

Opinnäytetyön prosessia ohjaavana menetelmänä ovat olleet säännölliset keskustelut ja yhteydenpito Lieksan kaupungin päivähoiton aluejohtajan kanssa sekä lukupiiritapaamiset ja yhteydenpito opinnäytetyö ohjaajaan. Opinnäytetyöpäiväkirja, aikataulussa pysyminen ja työn rajaaminen ovat tukeneet myös prosessin etenemistä.

7 MaMuLa-opas alle kouluikäisten maahanmuuttajalasten vuorovaikutustaitojen tukemiseen

7.1 MaMuLa-oppaan työstämisen vaiheet

Opinnäytetyön tuotoksena syntyneen oppaan työstämisen edellytyksenä oli saada tietoa päivähoidon kentältä, niiltä työntekijöiltä kenellä on kokemusta maahanmuuttajalasten vuorovaikutustaitojen tukemisesta päivähoitossa. Kyselyiden avulla heiltä kerättiin arjessa jo toimivia käytänteitä, sekä tarpeita ja toiveita, mitä he ovat työssään havainneet. Vastaukset ovat olleet perusta oppaalle, johon on koottu jo käytössä todetut hyvät ja toimivat arjen käytänteet. Lisäksi oppaaseen on lisätty vastanneiden toiveita ja tarpeita vastaavaa materiaalia.

Kyselyihin vastanneista seitsemällä on ollut kokemusta maahanmuuttajalasten kanssa toimimisesta kolmesta kuukaudesta neljään vuoteen. Kokemusta on niin pienistä kuin isoistakin lapsiryhmistä. Yhdellä vastanneella ei ole ollut kokemusta maahanmuuttajalapsista. Kysyttäessä hyviä ja toimivia arjen käytänteitä päivähoiton toimintoihin ruokailu-, ulkoilu-, päivälepo-, siisteyskasvatus- sekä pukemiseen ja riisumiseen liittyvissä tilanteissa, esiintyi kaikissa kohdissa samoja vinkkejä. Päivähoiton arjen toiminnoissa vuorovaikutustaitoja tukiessa esille tulevat kuvien käyttö, asioiden nimeäminen, elekieli ja viittomat. Aikuisten ja muiden lasten esimerkillinen toiminta eli mallista oppiminen sekä asioiden usea toistaminen edesauttavat myös vuorovaikutustilanteissa. Aikuisten turvallinen ja aktiivinen läsnäolo niin lepo- kuin leikitilanteissakin rauhoittaa ja auttaa sisäistämään hoitopaikan tilat, säännöt ja päivittäiset rutiinit. Kulttuurierot ruokailutilanteissa ja ruoka-ainesten erilaisuus ovat olleet haasteellista, siihen on auttanut ruokien maistelu ja kertominen mitä syödään. Pukemis- ja riisumistilanteissa on iso ryhmä voitu jakaa kahteen eri tilaan, jolloin maahanmuuttajalapsset pystyvät paremmin rauhoittumaan ja oppimaan mallista toisilta lapsilta "kädestä pitäen". Liikkumiseen ja ulkoiluun liittyviä sääntöjä on kerrattu useasti, esim. lelujen siivoaminen, huomioliivien käyttö, pihassa pysyminen. Päivälevolle mentäessä on rauhallinen musiikki, vieressä oleminen ja lasten silittely auttaneet.

Lapsille oli myös pidetty suomenkielen tunteja, joissa oli käyty läpi teemoittain erilaisia sanoja, kuten vaatteita, värejä, eläimiä ja ajoneuvoja. Lapsi on sanonut suomeksi kuvassa olevan asian. Näin lasta rohkaistaan käyttämään enemmän suomen kieltä ja sanastoa. On koettu, että lapsi oppii sitä nopeammin suomen kieltä, mitä enemmän ja useammin sanoja käytetään.

Vuorovaikutustaitoja vahvistavia leikki- ym. toimintoja kysyttäessä vastauksia tuli runsaasti. Leikeistä mainittiin perinteiset leikit, piirileikit, Kim-leikit ja kuvitetut leikit. Niin leikeissä, lauluissa kuin loruissakin niiden kuvittaminen auttaa maahanmuuttajalasta oppimaan suomen kieltä ja edistää vuorovaikutustaitoja. Sanojen, lorujen ja laulujen rytmittäminen, esim. taputtelun keinoin, tuntuvat auttavan oppimisessa, samoin rytmikkään musiikin käyttö esim. jumppatuokioissa. Yksinkertaiset ohjeet ja toistot toimivat parhaiten, auttavat sisäistämään sekä vahvistamaan suomen kieltä ja vuorovaikutustaitoja.

Kyselyyn vastanneilla päivähoidon työntekijöillä on ollut käytössään mm. Papunet-kuvatyökalun avulla tulostettuja kuvia, kuvakortteja, itse piirrettyjä kuvia ja joillakin myös S2-kirja. Apuna on ollut myös joitakin somalinkielen sanoja, joita työntekijät ovat kysyneet somalivanhemmilta. Sanat on kirjoitettu niin kuin ne lausutaan. Vastanneet toivoivat käyttöönsä päivähoidon arkeen ja toimintoihin liittyvää somalinkielistä sanakirjaa, kuvakortteja (esim. tunnekortit), valmiskuvapaketteja sekä vinkkejä suomenkielen opetukseen.

Kyselyyn osallistuneet henkilöt toivat esille myös muita asioita, jotka tukisivat heidän arjen työtään. Näitä ei oppaan teossa pystynyt huomioimaan, koska ne liittyivät muuhun toimintaan. Jotkut toivoivat mahdollisuutta väritulosteisiin ja laminointiin materiaalin kokoamiseksi. Osa toivoi tulkkia joihinkin tilanteisiin tai esim. somalikielen osaava avustajaa, joka voisi auttaa kulttuurieroissa tai vanhempien kanssa toimimisessa.

7.2 MaMuLa-oppaan esittely

Monikulttuuriseen varhaiskasvatukseen ja maahanmuuttajan kohtaamiseen löytyy mielestäni hyvin sekä kirjallisuutta ja nettitietoa, joita on hyödynnetty oppaan

rakentamisessa. Sara Ritosalon opinnäytetyönä tekemä ”Pienen päivä kuviksi” opas on tehty tukemaan kommunikointia. Ritosalon opas koostuu kuvista, mitkä kuvaavat päivähoidon arkea. Kuvat viestinnän välineenä antavat kokemuksen, että kommunikointi toimii ja se puolestaan kannustaa vuorovaikutukseen. Kuvia voi käyttää ilmaisun välineenä, ymmärtämisen tukena ja päivittäisissä toiminnoissa. Kuvilla voi hakea huomiota, ilmaista tarpeita, keskustella, kommentoida, pyytää asioita ja ilmaista tunteita. (Papunet 2014, 3.)

Opas sisältää paljon valmiskuvapaketteja teemoittain. Kuvapaketit on tehty papunetin kuvatyökalulla. Teemoina ovat minä (kehonosat, aistit, tunteet), perhe (perheenjäsenet, sukulaiset), koti (huoneet, huonekalut), ruoka (ruoka-aineet, ruokailuvälineet), vaatetus (vaatteet, pukeutuminen), päiväkotit (toiminta, tervehdykset), eläimet (kotieläimet, suomalaiset villieläimet, maailman eläimet, linnut, hyönteiset), aika (vuorokausi, viikko, kello), numerot, värit, sää ja ajoneuvot.

Vastausten toimivat ja hyvät käytänteet eri arjen toiminnoissa kuten ruokailu-, ulkoilu-, päivälepo-, siisteyskasvatus- sekä pukemiseen ja riisumiseen liittyvissä tilanteissa sekä kaikki vastauksissa kirjoitetut leikit, laulut ja lorut on kaikki siirretty oppaaseen kaikkien käyttöön. Päiväkodin arjen toimintoihin on koottu lauluja, leikkejä ja loruja, joiden tueksi on liitetty kuvia. Oppaassa on huomioitu kyselyiden avulla saatu jo käytössä oleva tieto ja toiveita ja tarpeita siinä puitteissa kuinka olen voinut niitä hyödyntää.

Maahanmuuttajataustaiset lapset joutuvat päiväkodissa usein tilanteisiin, jossa he kuulevat kehotuksia ja ohjeita vaatteiden päälle pukemista, peseytymistä, ruokailusta ja leikkimisestä. He kuulevat kieltä myös toisten lasten kanssa toiminnallisissa tilanteissa, peleissä ja leikeissä. Suomen kieltä kuullaan tilanteissa, joissa heidän oletetaan reagoivan kuulemansa mukaan fyysisen liikkeen välityksellä. (Koskela 2001, 101.) Lapsen kanssa, joka ei osaa sanaakaan suomea, on yksinkertaisissakin tilanteissa vaikeaa kommunikoida. Tällaisissa tilanteissa TPR – menetelmän mukainen havainnollinen lähestymistapa tekee kieltenoppimisesta alusta asti selkeää. (Koskela 2001, 98.) Lapsi sisäistää toiminnan kautta sanastoa ja reagoi kuulemaansa kehon liikkeillä, puhetta ei kiirehdiä

(Koskela 2001, 9-10). Menetelmä lisää lapsen motivaatiota sekä kuunnella että puhua vierasta kieltä (Koskela 2001, 22).

Koskelan TPR-menetelmä tukee kyselyissä esille tullutta arjen toiminnan, tekemisen ja toistojen tärkeyttä sekä niitä havaintoa, että lapsi oppii kieltä toiminnan, leikin ja matkimisen kautta. Toiminnan kautta oppiminen helpottaa myös vuorovaikutustilanteita, nämä ovat perusteita, joiden mukaan oppaan sisältöä on rakennettu. Opas sisältää paljon leikkejä, lauluja ja loruja sekä kuvia. Ne ovat luontaisin tapa lapsen oppia ymmärtämään uutta kieltä sekä nimeämään asioita. Kyselyiden vastauksissa tuli monesti esille, kuinka musiikki, liikunta, leikit jne. ovat oikein mieluisia toimintoja lapselle. Ilon ja toistojen kautta oppimisen mukavuus säilyy.

MaMuLa-opas sisältää myös maahanmuuttajataustaisuuteen ja varhaiskasvatukseen liittyviä keskeisiä käsitteitä. Lapsen vuorovaikutus- ja kielen kehityksen vaiheita on avattu ikäkausittain. Oppaassa on huomioitu maahanmuuttajalapsen vuorovaikutustaitoja, leikkitoiminta sekä kielen- ja puheenkehitystä tukevia asioita ja kuinka kasvattaja voi omalla toiminnallaan kannustaa ja rohkaista lasta vuorovaikutustilanteissa. Oppaaseen on lisäksi lisätty myös kyselyissä toivotut päivähoiton arkeen ja toimintoihin liittyvä somalinkielinen sanakirja, sekä vinkkejä suomenkielen opetukseen.

Kerätessäni teoretietoa maahanmuuttajuuteen liittyen, huomioin Lieksan kirjaston laajan lasten ja nuorten kirjavalikoiman. Lieksan kirjastossa on lapsille kirjoja suomen ja selkokielen lisäksi ruotsin-, saamen-, englannin-, venäjän-, viron-, saksan-, ranskan-, somalin-, kurdin- ja thainkielellä. Kaikkea ei siis tarvitse ostaa vaan voi hyödyntää lainattavaa materiaalia. Netistä löytyi myös paljon hyviä vinkkejä esimerkiksi leikkeihin ja lauluihin. Näistä olen koonnut oppaaseen myös linkkisivun.

Opasta rakentaessa on tutustunut maahanmuuttalalapsiin liittyviin aiheesta opinnäytetöitä kuten Kallioniemen (2008) työhön ”Niks ja naks, ässä kaks” Suomi toisena kielenä-opas varhaiskasvatukseen sekä Mäkisen (2013) työhön S2-kielisalkku –suomi toisena kielenä materiaalipaketti Kokemäen päivähoitoon.

Muun muassa nämä työt tukivat myös omia valintoja opinnäytetyötä ja opasta tehdessäni.

MaMuLa-opas on sovitusti tehty sähköiseen muotoon ja Lieksan kaupunki saa oikeudet oppaan käyttöön veloituksetta. Heillä on mahdollisuus työstää oppaan jatkamista esimerkiksi S2-opetussuunnitelmaksi.

7.3 Opinnäytetyön tuotoksen arviointi

Opinnäytetyön lähtökohtana oli kehittää Lieksan kaupungin päivähoitoa ja tuottaa työväliseksi Lieksan kaupungin päivähoidossa maahanmuuttajalasten kanssa toimiville työntekijöille opas, joka vastaa uusiin monikulttuurisiin vuorovaikutuksellisiin haasteisiin. Lieksassa maahanmuuttajalasten määrä on kasvanut muutaman vuoden aikana rajusti, joten oppaalle oli selkeä tilaus. Olen pyrkinyt huomioimaan Lieksan päivähoidon tämän hetkiset tarpeet mahdollisimman hyvin ja kattavasti opasta tehdessäni. Opas sisältää niitä asioita, päivähoidon arjessa toimivia käytänteitä, mitä kyselyissä tuli esille ja mitä asioita siihen toivottiin.

Opinnäytetyön tuloksena syntynyt MaMuLa-opas sisältää maahanmuuttajalapsen vuorovaikutustaitoja, leikkitoimintaa sekä kielen- ja puheenkehitystä tukevia asioita sekä vinkkejä kuinka kasvattaja voi omalla toiminnallaan kannustaa ja rohkaista lasta vuorovaikutustilanteissa. Opas painottuu toiminnallisten menetelmien kuten leikkien, laulujen ja kuvien käyttöön. Toivon oppaan ja sen sisällön helpottavan päivähoidon työntekijöitä kasvatustehtävässään sekä sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa ja edesauttaa maahanmuuttajalasten itsensä ilmaisemista. Oppaan toimivuutta ei ole käytännössä testattu, mutta toivon, että tuotoksesta olisi mahdollisimman paljon apua päivähoidon arjessa.

8 Pohdinta

8.1 Opinnäytetyöprosessin arviointi

Opinnäytetyöprosessi rakentui MaMuLa-oppaan kehittämisen ja tuottamisen ympärille. Prosessi sai alkunsa huhtikuussa 2013, jolloin kuulin Lieksan päivähoiton ilmoittamasta halukkuudesta teettää toimeksiantona päivähoitokentältä puuttuva S2-suunnitelma. Tapasin Lieksan päivähoiton aluejohtaja Mirja Halosen välittömästi ja opinnäytetyö prosessi käynnistyi. S2-suunnitelman teko olisi vaatinut monialaisen ryhmän yhteistyötä, joten tarkensimme opinnäytetyöni tavoitetta. Tavoite oli tehdä opas, johon keräsin kyselylomakkeiden avulla tietoa ja toimivia arjen käytänteitä päivähoiton työntekijöiltä. Saatu tieto tuli työstää oppaaksi päivähoiton henkilökunnalle. Opinnäytetyön suunnitelmaa tarkennettiin ja hiottiin useaan otteeseen. Suunnitelman hyväksymisen jälkeen lupa tutkimukselle haettiin Opinnäytetyöprosessin haastavimmaksi vaiheeksi koin kyselyt jotka lähetettiin kentälle elokuussa 2014. Viimeiset vastaukset sain marraskuussa eli kyselyihin vastaaminen venyi aiemmin suunniteltua pidemmälle ajalle. Alkuperäisen aikataulun mukaan ajatuksena oli, että saisin raportin ja oppaan valmiiksi vuoden 2014 loppuun mennessä, mutta vastausten pitkittyessä ja omien opintojeni kasaannuttua loppuvuoteen, oli järkevää siirtää valmistuminen keväälle 2015, jolloin sain enemmän aikaa sekä opinnäytetyön raportin että oppaan tekoon.

Kyselyiden heikkoutena pidetään tuotetun tiedon pinnallisuutta sekä sitä, ettei pystytä arvioimaan, miten vakavasti vastaajat ovat suhtautuneet kyselyyn. Oliko kysely onnistunut, miten tietoisia vastaajat ylipäättään ovat tutkitusta aiheesta tai miten perehtyneitä he siihen ovat. (Ojasalo ym. 2009, 108.) Kyselyihin sain kahdeksan (8) vastausta, kyselyitä lähetin 14. Vaikka työntekijöille oli lähetetty esitietoa kyselystä, oli ajankohta (elokuu 2014) kenties liian kiireinen kyselyiden kannalta, esim. osa oli vielä kesälomilla. Vastaukset tuottivat kuitenkin runsaasti tietoa.

8.2 Oppimiskokemukset ja ammatillinen kasvu

Opinnäytetyöprosessin aikana tietoni monikulttuurisesta varhaiskasvatuksesta, ja maahanmuuttajien kohtaamisesta on lisääntynyt niin teoreettisen kuin käytännön menetelmienkin osalta. Päivähoidon kenttä ei ole omaa vahvuusalueetani, mutta tämän prosessin myötä oma ammatillisuuteni tällä alueella on kasvanut ja kehittynyt, varsinkin maahanmuuttajalapsen näkökulmasta katsottuna. Olen myös saanut paljon uusia työvälineitä päivähoidon työkentälle. Koen, että näitä saamiani uusia työvälineitä voisi käyttää myös muussa sosiaalialan työssä, esim. kehitysvammaisten asiakkaiden kanssa.

Kirjoitin aiemmin, että voidakseen motivoida ja vahvistaa muita ihmisiä, tulee työntekijän itse olla voimaantunut. Se vaatii itsetuntemusta, tasavertaisen vuorovaikutuksen osaamista sekä tietoisuutta työn arvoperustasta. (Mäkinen ym. 2009, 135.) Tämän opinnäytetyöprosessin aikana koin innostumista uuden asian haltuun ottamisesta ja oman ammatillisuuteni vahvistumisesta. Tämä ei ollut pelkkä toimeksiantotehtävä, josta tuli suoriutua vaan aito oma kasvamisen prosessi.

Mielestäni opinnäytetyöprosessi ja MaMuLa-oppaan teko on ollut mielenkiintoinen, opettavainen ja mieluisa projekti. Itsestä tuntuu hyvältä ja tärkeältä, että olen omalta osaltani voinut vaikuttaa oman kaupungin päivähoidon kehittämiseen yhdessä ammattitaitoisten työntekijöiden kanssa ja olla luomassa uutta tarpeellista työvälinettä yhdelle sosiaalialan sektorille.

8.3 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyön tavoite on ollut kehittää Lieksan kaupungin päivähoitoa ja koota kyselyiden avulla päivähoidon työntekijöillä oleva tieto ja arjen käytänteet oppaaksi maahanmuuttajalasten vuorovaikutustaitojen ja päivittäisen toiminnan tukemiseen. Tietoa on kerätty koko Lieksan päivähoidon kentältä huomioiden perhepäivähoito, ryhmäperhepäiväkoti, päiväkodit ja esiopetus. Kaikki yksiköt ja työntekijät, joilla on kokemusta maahanmuuttajalapsista, on osallistettu kyse-

lyyn. Kyselyjä lähetettiin sähköisesti 14, vastauksia tuli kahdeksan (8). Tasa-puolisuuden vuoksi kysely on tehty kaikille samanaikaisesti ja jokaiselle osallis-tujalle on kyselylomake lähetetty omana postina. Opinnäytetyön luotettavuutta lisäävät viittaukset aikaisempiin tutkimuksiin ja teoriapohjaan (mm. käsitteisiin, päivähoidon lakeihin ja asetuksiin) sekä koko opinnäytetyöprosessin dokumen-tointi.

Kyselyä tehdessä on huomioitu vaitiolovelvollisuus, eikä vastaajien nimiä maini-ta missään, ainoastaan tutkijalla on nimet tiedossa, esim. sähköposti vastauk-sissa. Nämä seikat on selvitetty vastaajille saatekirjeessä (liite 2). Kysymyslo-make takaa sen, että kaikilta on kysytty samat asiat, samaan aikaan ja ainoas-taan opinnäytetyöhön liittyviä asioita.

8.4 Kehittämisideoita

Opinnäytetyön tavoite oli kehittää Lieksan kaupungin päivähoitoa. Opinnäyte-työn tuloksena syntyi MaMuLa-opas alle kouluikäisten maahanmuuttajalasten vuorovaikutustaitojen tukemiseen. Opas sisältää maahanmuuttajalapsen vuoro-vaikutustaitoja, leikkitoimintaa ja kielen- ja puheenkehitystä tukevia asioita sekä toiminnallisia menetelmiä kuten leikkejä ja lauluja sekä valmiskuvapaketteja, joissa teemoina ovat esim. minä, perhe, koti, vaatetus, ruokailu, eläimet ja päi-väkodin toiminta.

MaMuLa-oppaasta voisi laajentaa ja kehittää Suomi toisena kielenä, S2-opetussuunnitelman. S2-opetussuunnitelmassa arvioidaan ja huomioidaan pu-heen tuottoa ja sanastoa, kielen rakennetta, arkipuheen ja käsitteellisen kielen kuuntelua ja ymmärrystä sekä lukemisen ja kirjoittamisen valmiuksia. Tampe-reen kaupungin (2004), Ylöjärven (2006) ja Vaasan (2012) suomi toisena kiele-nä-opetussuunnitelmissa ilmenee että edellä mainittuja asioita kartoitetaan ja arvioidaan esim. Kettu-testin, Repun takanassa alkuarvioinnin, Kieliraketin, Lau-ran päivän sekä Kita–suomen kielen taidon arviointimateriaalin keinoin.

Lähteet

- Alasuutari, M. 2010. Suunniteltu lapsuus. Tampere: Vastapaino.
- Alijoki, E. 1998. Pesästä pieni ponnistaa. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.
- Hakamo, M-L. 2011. Puhekuplia. Saarijärvi: Lasten Keskus.
- Halme, K., Vataja, A. 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus. Helsinki: Tammi.
- Halonen, M. Päivähoidon aluejohtaja. Lieksan kaupunki. 19.7.2013., 11.9.2013., 9.6.2014., 18.8.2014., 8.9.2014., 24.3.2015.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila, S. & Nivala, V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Hyvinkää: Edufin.
- Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Kaarniemi, H. (toim.) 2012. Monikulttuurisia kohtaamisia opas varhaiskasvatukseen arkeen. Itä-Suomen yliopisto: Kuopio.
http://wanda.uef.fi/tkk/liferay/projektit/monikko/mag/monikko_monikulttuurisia_kohtaamisia_verkko.pdf 2.5.2015
- Kangas, A. 2015. Maahanmuuttajataustaisen lapsen puheen kehitys ja sen tukeminen. Luento Lieksassa 17.3.2015.
- Kalliala, M. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa. Helsinki: Gaudeamus.
- Kallioniemi, M. 2008. ”Niks ja naks, ässä kaks” Suomi toisena kielenä – opas varhaiskasvatukseen. Opinnäytetyö. Valkeala. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.
http://www.socom.fi/dokumentit/ruori/suomitoisenakielena_opinn.pdf 22.3.2015.
- Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Juva: PS-kustannus.
- Karasma, K. 2012. Suomi toisena kielenä. Vantaa: Oy Finn Lectura Ab.
- Kartio, J. (toim.) 2009. Selkokieli ja vuorovaikutus. Tampere: Kehitysvammaliitto ry, Opikie.
- Karvonen, P. 2009. Tarinan kertojat ILOA JA LEIKKIÄ kieleen, liikkumiseen ja laskemiseen. Jyväskylä: Gummerus.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.
- Kielijelppi. 2010. Helsingin yliopisto.
<http://www.kielijelppi.fi/puheviestinta/vuorovaikutus-puhumista-ja-kuuntelemista> 1.12.2013.
- Koivunen, L-P. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: PS-kustannus.
- Koskela, T. 2001. TPR Toiminnallinen tapa oppia kieltä. Tampere: Tammi.
- Laki kotoutumisen edistämisestä. 2010. 1386/2010.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386> 8.3.2015.
- Laki lasten päivähoitosta. 1973. 36/1973.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036> 1.12.2013.
- Lappalainen, U., Vesterinen-Sumu, E. 2010. Aamu Suomen kielen kuvasanakirja. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Launonen, K. 2007. Vuorovaikutus – kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. Jyväskylä: Gummerus.

- Lieksan kaupunki. Kotouttamisohjelma.
<http://www.maahanmuuttomahdollisuudet.fi/materiaalit/kotouttamisohjelmat-pohjois-karjala/> 12.4.2015.
- Lieksan kaupunki. 2014. Päivähoito. <http://www.lieksa.fi/paivahoito> 22.3.2015.
- Lieksan kaupungin maahanmuuttostrategia 2020. 2012.
<http://www.lieksa.fi/documents/752511/1071430/Maahanmuuttostrategia+vuoteen+2020/a7d24abf-0ca1-484f-8f9b-4c399424ec22>
 12.4.2015.
- Lieksan kaupunginhallitus. Pöytäkirja 11.6.2012. Pykälä 207.
<http://webdynasty.pohjoiskarjala.net/Dynasty/Lieksa/kokous/20121214-4-9550.PDF> 8.6.2014.
- Liukko, S. 1998. Ilmaisia ipanoille. Rauma: Kirjayhtymä Oy.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti.
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/lasten_leikit/leikin_merkitys_lapselle/ 2.12.2013.
- Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään – näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen -. Vantaa: Pedatieto.
- Murphy, A. 2008. Lastenleikkiä. Helsinki: Schildts.
- Mäkinen, H. 2013. S2-kielisalkku - suomi toisena kielenä materiaalipaketti Kokemäen päiväkotiiin. Opinnäytetyö. Satakunnan ammattikorkeakoulu.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/66944/Liite%202.pdf?sequence=1> 22.3.2015.
- Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. Porvoo: WSOY.
- Nurmilaakso, M. & Välimäki A-L. 2011. Lapsi ja Kieli, kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia Oy – Yliopistopaino.
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2009. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2014.
<http://www.okm.fi/OPM/Tiedotteet/2014/12/varhaiskasvatus.html>
 12.4.2015.
- Papunet. 2014. Kuvat kommunikoinnissa.
http://papunet.net/sites/papunet.net/files/materiaalia/Julkaisut/kuvat_kommunikoinnissa_2014.pdf 1.5.2015
- Paavola, H. & Talib, M-T. 2010. Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja kouluissa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Pollari, J. & Koppinen, M-L. 2011. Maahanmuuttajan kohtaaminen ja opettaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ritosalo, S. 2010. Pienen päivä kuviksi. Opinnäytetyö. Mikkeli. Mikkelin ammattikorkeakoulu. <http://papunet.net/materiaalia/pienen-p%C3%A4iv%C3%A4-kuviksi> 3.5.2015.
- Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Tampere: Tammi.
- Saarinen, S.L. 2014. Aistiseikkailu, Elämyksiä ja toimintaa koko vuodeksi. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Saarinen, S. (toim.) 2013. Tää olis keskellä, Lapsi seurakunnan varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten keskus ja Kirjapaja Oy.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2007. Selvityksiä 2007:62 Maahanmuuttajatyön kehittäminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=

- [DLFE3703.pdf&title=Maahanmuuttajatyön_kehittäminen_varhaiskasvatuksessa_fi.pdf](#) 22.3.2015.
- Sosiaaliportti. Lastensuojelunkäsikirja.
http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/varhaiskasvatus_ja_paivahoito 1.12.2013.
- Ylöjärven päivähoiton työryhmä. 2006. Suomi toisena kielenä, S2-opetus Ylöjärven päivähoitossa. Ylöjärvi. 3.5.2015.
- Talib, M., Löfström, J. & Meri, M. 2004. Kulttuurit ja koulu, avaimia opettajille. Vantaa:WSOY.
- Tampereen kaupunki. 2004. Suomi toisena kielenä-opetussuunnitelma.
<http://www.tampere.fi/tiedostot/54z2M84GZ/s2.pdf> Tampere. 3.5.2015.
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Lapset, nuoret ja perheet. Varhaiskasvatus. <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut> 12.4.2015.
- Vaasan kaupunki. 2012. Suomi toisena kielenä-opetussuunnitelma varhaiskasvatuksessa. www.vaasa.fi/Link.aspx?id=1228306 Vaasa. 3.5.2015.
- Varhaiskasvatus ja päivähoito Lieksassa – esite. 2013.
- Vehkalahti, R. 2007. Kehu lapsi päivässä. Lasten keskus: Helsinki.
- Vehkalahti, R. & Urho, T. 2013. Leikki on totta! Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen. Helsinki: Lasten keskus.
- Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Tammi.

Kyselylomake

Kyselyn tavoite on saada tietoa ja toimivia käytänteitä maahanmuuttajalasten (vieraskielisten) vuorovaikutustaitojen tukemiseen päivähoitossa.

1. Kuinka paljon sinulla on kokemusta maahanmuuttajalasten kanssa toimimisesta (kuukausia, vuosia)?

2. Mitä hyviä/toimivia arjen käytänteitä (vinkkejä) olet itse havainnut
 - a) ruokailutilanteissa?
 - b) siisteyskasvatuksessa (käsien pesu, wc-käynnit jne.)?
 - c) pukemisessa/riisumisessa?
 - d) päivälevolla?
 - e) ulkoilussa?

3. Mitä hyviä/toimivia leikki- ja vuorovaikutus taitoja vahvistavia toimintoja tiedät? (nimi, lähde tai linkki, voit kirjoittaa halutessasi kokonaan)
 - a) leikkejä:
 - b) lauluja:
 - c) loruja:
 - d) muuta:

4. Mitä materiaalia teillä on jo käytössä?

5. Millaista materiaalia tarvitsisitte?

6. Millaisiin tilanteisiin toivoisitte/tarvitsisitte tukea? (kerro esimerkki)

Kiitos paljon ajastasi ja vastauksistasi!

Saatekirje lomakekyselyyn

Arvoisa päivähoidon asiantuntija,

Olen Marjo Ullgrén, sosionomi – opiskelija Karelia-ammattikorkeakoulusta. Tämä kysely on osa sosionomikoulutukseen liittyvää opinnäytetyötä. Opinnäytetyöni tarkoituksena on kehittää Lieksan kaupungin päivähoitoa keräämällä tietoa ja toimivia arjen käytänteitä maahanmuuttajalasten (monikulttuurinen, vieraskielinen) kanssa toimivilta päivähoidon työntekijöiltä. Tiedoista ja käytänteistä koostetaan oppaan työvälineeksi päivähoidon työntekijöille, helpottamaan vieraskielisten lasten kanssa tehtävää työtä, vuorovaikutusta ja päivittäisen toimintaa. Opas on erittäin tärkeä ja tarpeellinen työväline työntekijöille, koska maahanmuuttajataustaisten lasten määrä on Lieksassa kasvanut muutamassa vuodessa runsaasti. Opinnäytetyötäni ohjaa Miia Pasanen.

Pyydän sinua osallistumaan kyselyyn ja luovuttamaan vastaukset minulle joko sähköpostitse (opiskelusähköposti osoite) tai kirjallisesti (kysely sisältää suljetavat palautuskuoret ja ne voi palauttaa Rantalantie 8, postiluukkuun tai suoraan Mirja Haloselle). Vastaukset käsitelen luottamuksellisesti anonymoineina, jolloin vastaajien nimiä ei mainita missään (sähköpostitse vastaavien nimet vain minun tiedossa). Kyselyjen tulokset raportoin niin, ettei yksittäisiä henkilöitä voida tunnistaa opinnäytetyöni raportoinnissa.

Osallistumisesi on tärkeää, että voin kehittää Lieksan päivähoitoa ja tehdä oppaan työvälineeksi teille päivähoidon työntekijöille, helpottamaan teidän päivittäistä työtänne. Tämän kirjeen liitteenä on kysely, johon pyydän teitä vastaamaan **29.8.2014** mennessä. Lisätietoja tarvittaessa saatte ottamalla yhteyttä minuun.

Ystävällisin yhteistyöterveisin

Marjo Ullgren

Sosionomi (AMK) opiskelija

Marjo.Ullgren@edu.karelia.fi

puh: x (päivisin, työ), x (iltaisin, henk. koht)

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS

Toimeksiantaja	
Organisaation nimi:	Lieksan kaupunki
Toimeksiantajan edustaja:	Mirja Halonen, päivähoidon aluejohtaja
Osoite:	Rantalantie 8
Puhelinnumero:	0401044128
Sähköposti:	mirja.halonen@lieksa.fi

Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot	
Koulutusohjelma:	Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi
Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):	1200062 Marjo Ullgrén
Puhelinnumero:	0405463552 (työ 0500971586)
Sähköposti:	marjo.ullgren@hl-s.fi

Toimeksiannon kuvaus	
Aihe	Toteuttaa opas työvälineeksi Lieksan kaupungin päivähoidossa maahanmuuttajalasten kanssa toimiville työntekijöille.
Toteutusmuoto	Toimivien arjen käytänteiden kerääminen päivähoidon henkilökunnalta kyselyiden avulla.
Aikataulu	Elokuussa 2014 kyselyt, marraskuussa 2014 seminaari.
Kustannusarvio ja kustannusvastuu	Opinnäytetyö ei juuri aiheuta kuluja. Matka- ja postituskulut hoitaa opiskelija itse.

Toimeksiantajan sitoumukset	
Antaa tukea ja neuvoja tarvittaessa opiskelijalle.	

Opiskelijan sitoumukset	
Kaupunki saa sähköisen oppaan käyttöönsä veloituksetta. Opinnäytetyö tehdään ohjeiden ja eettisten periaatteiden mukaisesti, pysyen suunnitellussa aikataulussa sekä yhteistyössä toimeksiantajan kanssa.	

Opinnäytetyön ohjaus Karelia-amk:ssa	
Ohjaaja(t): Lehtori Miia Pasanen	Tikkarinne 9, 80200 Joensuu, puh. 0504412861 Miia.Pasanen@karelia.fi

Opinnäytetyön julkisuus	
Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.	

Allekirjoitukset	
Päiväys	Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys
9.6.2014	 Marjo Ullgrén
Päiväys	Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys
9.6.2014	 Mirja Halonen
Päiväys	Opinnäytetyön ohjaajan allekirjoitus ja nimenselvennys
10.6.2014	 Miia Pasanen

[MaMuLa-opas](#)